

Զ Ո Ւ Թ Ա Կ

(ԷՏԻԻԳ)

Գ Է Ո Ր Գ Զ Ո Ւ Բ Ս Ր Ի

Ն... քաղաքի դատարանի փոքրիկ կիսամութ դահլիճը պարսպ-
ւում էր. քրէական գործերի սիրահար ամբոխը ցրւելու վերայ էր.
ինքը դատաւորը հանել էր արդէն իւր շղթան և մօտենում էր
մեզ, փաստաբաններին, երբ գրագիրը դարձաւ նրան:

—Պր. դատաւոր, ահա երկրորդ անգամն է, որ մի մարդ ձեզ
է հարցնում... կամենում է տեսնել ձեզ:

—Խնդիրք ունի, արտասանեց դատաւորը անվրդով, յոգնած
ձայնով.

—Ասում է թէ այո:

—Թող դայ:

Գրագիրը մեկնեց. մենք, փաստաբաններս և ինքը դատաւորը,
Ֆնացինք ծխով լցած սենեակում և շարունակում էինք մեր գործ-
նական խօսակցութիւնը, երբ յանկարծ ծխի դուլաների միջից
լսւեց մի զողոթջուն ձայն.

—Ներեցէք, իմ պարոններ...

Եւ դռան շէմքում երևաց մի երկարահասակ, չոր ու ցամաք կազմ-
ւածքով, ալեգարդ երկար, թափթափւած մազերով, մի մարդ, որի
կողքին կանգնած էր տասը տարեկան սև, վազվզող աւքերով մի աղջիկ:

—Ներեցէք, պարոններ, կրկնեց ծերունին:

Նա խօսում էր մաքուր խաւերէն լեզուով:

Մօտ եկէք, դարձաւ նրան դատաւորը:

Մերունին չըշարժեց անգամ. նա ձգել էր իւր հայեացքը պատերին և անշարժ նայում էր մի կէտի:

—Մօտ եկէք... երևի խնդիրք ունէք... ա՛ա... նա այլ ազդի է և ռուսերէն չէ հասկանում, դարձաւ ինձ դատաւորը, խնդրեմ թարգման եղէք:

Սենեակում տիրել էր լուռութիւնը. ներկայ եղողները հետաքրքրւած էին. ես մօտեցայ ծերունուն. նա արձանացած կանգնած էր դռան շէմքում և տրորում էր իւր սև, լաշն, հնացած գլխարկը. նրա հագուստը աղքատ և ցնցոտի էր. նրա թուխ, սևացած երեսը ծածկւած էր փոքրիկ, նեղ, միմեանց հետ խառնւած կնճիռներով. նրա հայեացքը, նրա անշարժ, մի կէտի մեխւած հայեացքը, նման էր ապակու:

—Դուք իտալացի էք, պարոն, հարցրեցի ես:

—Այո... պարոն... իտալացի եմ... նոր եկայ այս քաղաքը... իսկ սա... իմ թոռս... իմ հանդուցեալ Բելլիզէիս աղջիկը:

Մերունու ձայնը դողաց, երեսի կնճիռները լաշնացան, իսկ աչքերը մնացին անշարժ, բոլորովին անշարժ:

Փոքրիկ իտալուհին նայեց վերաս իւր սև գլորակ աչքերով և վախեցած քաշեց պապին:

—Երևի խնդիրք ունէք:

—Այո... պարոն... մի խնդիրք:

—Մօտ եկէք... ահա դատաւորը...

—Զեմ կարող... ես կոյր եմ...

Այդ ճես կոյր եմ-ը ծերունին արտասանեց մի այնպիսի տխուր, սիրտ մաշող ձայնով, որ բոլոր ներկայ եղողները լարեցին իրանց ուշադրութիւնը, թէև ոչ մէկը նրանցից չէր հասկանում իտալերէն:

Սենեակում տիրեց խորին լուռութիւն:

—Այո... ես կոյր եմ... Մառիեթթա... տար ինձ դատաւորի մօտ: Պապ ու թոռը մօտեցան սեղանին:

—Ահա 30 տարի է, որ ես չեմ տեսել հայրենիքիս երկնքի գոյնը, նրա մեղմ փերեզեաց կապուտակը, նրա ոսկի արևը, նրա լուսնեակը, նրա վառվռող աստղերը... ես կուրացայ և Աստուծոյ գեղեցիկ աշխարհը դարձաւ ինձ համար մի մութ բանդ, մի խաւար գերեզման և ես... երկար 30 տարիներ ապրում եմ այդ սար-

սափելի խաւարում... Սկզբից այդ պատիժը անտանելի էր ինձ համար... զրկանքը խոցոտում էր սիրտս... քանիցս ինքնասպանութեան միտքը պաշարում էր իսձ... ես վճռում էի մեռնել, բայց խիղճս բողբոջում էր և ես... շարունակում էի ապրել, ապրել առանց լուսնի, զրկած արևից, կարծես ամբողջ կեանքս լինէր մի երկար, անվերջ գիշեր...

Արտասուքի շիթը փայլեց ծերունու անշարժ, ապակեայ աչքերում:

— Իմ կինը մեռած էր վաղուց... մեռաւ մի օր և մին ուճար աղջիկս և մնացինք ես և Մարիելթիաս... մնացինք անտէր ու որբ. մենք աղքատ էինք, չոր հոսքի կարօտ, թէև առաջ... շատ առաջ ես էլ եմ տեսել երջանիկ, բաղդաւոր օրեր..., բայց նոքա անցան, դնացին անդարձ... կուրացայ ես, կուրացաւ և բաղդս... մեր խրճիթը ծախեց պարոնը, որին պատք էի ես մի քանի ոսկի... մնացինք բաց երկնքի տակ... Մառիելթիաս լալիս էր... նա քաղցած էր... երեխաս կարող էր սովամահ լինել... հարկաւոր էր, ուրեմն, ապրուստի միջոցներ գտնել... Երիտասարդութեանս ժամանակ ես ջուլթակ էի ածում... ջուլթակս շատ հազւագիւտ ջուլթակ էր, լաւ հռչակած վարպետի շինած... խրճիթս ծախող պարոնը խղճաց և թոյլ տւեց ինձ վերցնել ինձ հետ ջուլթակս... և ես... այդ օրից դարձայ թափառական երաժիշտ...

Ծերունին կանգ առաւ, սրբեց իւր բարակ, ճղոտ ձեռով երեսի քրտինքը և կրկին շարունակեց.

— Իտալիայից ոտով եկայ Ռուսաստան... Մառիելթիաս էլ գրկիս... շատ քաղաքներ, գիւղեր անցանք միասին... ես ածում էի իսկ թոռս երգում... այգալիսով փող էինք աշխատում. պատահում էր որ օրերով հացի երես էինք տեսնում... բայց այնու ամենայնիւ ապրում էինք... և ահա անցեալ օր, երբ ես ածում էի հրապարակում, ինձ հրաւիրեցին մի տուն... այնտեղ մի քանի հոգի կեր ու խում էին սարգել... գինին արդէն արբացրել էր նրանց. ես ածեցի նրանց համար ամբողջ գիշեր... Մառիելթիաս նստի երգում էր և ապա քնեց ծնկներիս վերայ... ես ածում էի, երբ մէկը մօտեցաւ ինձ և կոպիտ կերպով խլեց ջուլթակս... ես շարած վեր կացայ և կամենում էի մօտենայ այդ անպիտանին և չետ առնել

ջուլթակս, բայց ես կոյր եմ... ես դիպչում էի աթոռներին, սեղանին, պատերին, իսկ արբաժները հռհռում էին...

— Ջուլթակս... ջուլթակս տւէք ինձ, աղերսում էի ես, արտասուքը, կատաղութիւնը, արբաժների բարձրաձայն, կոպիտ հռհռոցը խոցելով սիրտս խեղդում էին ինձ... Խլելով ինձնից ջուլթակս, այդ մարդը, կարծես, խլեց իմ հոգիս, կեանքս... 30 երկար, թշուռ տարիներ դա իմ միակ ընկերս էր... անի, իմ ջուլթակը... ես սիրում էի նրան, աւելի, ես պաշտում էի նրան... հաւատացէք, պարոն, Մառիեթթայիս և ջուլթակս ես սիրում էի հաւասար, միևնոյն սիրով...

Մերունին տարաւ իւր դողդոջուն ձեռը աչքերին, նրբեց արտասուքի կաթիլները և շարունակեց.

— Իմ ջուլթակը հաշտագիւտ էր... ամբողջ Ֆլորենցիան գիտէր նրան... մի օր իշխան Ֆռանչեսքօ դ'Աքոռսու կինը, Ֆլորենցիայի առաջին գեղեցկուհին, իւր կրծքի վարդը տւեց ինձ իրբև պարզ և լաւ ածելու համար... հասարակութիւնը բռնւն ծափահարութիւններով ընդունեց ինձ... այո, իմ ջուլթակը դիւթիչ էր, նրա մեղեդին թափանցում էր մարդու սրտի ամենախորքը և չարագործի աչքերից անգամ քամում էր արտասուքի կաթիլներ... ջուլթակս գիտէր լալ, ողբալ... ամբօսի առաջ, ամբօսի աչքում դա մի փայտեայ կտոր էր, իսկ երբ ես առանձնանում էի այգեստանում, կամ անտառում իմ ջուլթակը սկսում էր ուրախ երգել, փոքրիկ թռչնակների հետ միասին և նրա քաղցրահնչիւն մեղեդին, նրա դալալայիկը տարածւում էին անտառի խորհրդաւոր լուսթեան մէջ... սոխակը անգամ լուում էր և զմայլած լսում էր ջուլթակիս երգը... կամ երբ նստած ծովի ափին ես ձեռս էի առնում ջուլթակս, նա սկսում էր լալ, ողբալ, կարծես, ողբում լինէր իմ անցեալը, իմ թշուռ ներկան, իմ կուրուլթիւնը... այդ բոլորներին ես մոռանում էի որ կոյր եմ, ես սկսում էի զգալ ինձ երջանիկ, բաղտաւոր... այո... ջուլթակս մի ամբողջ աշխարհ էր, աշխարհ սիրոյ, լացի, հաւաքների և ուրախութեան... և ահա... ջուլթակս չկայ...

— Գողացման, հարցրի ես վրդովւած ծերունու խօսքերից:

— Ոչ... այն արբաժները կոտրեցին, փշրեցին ջուլթակս...

Եւ ծերուկը երեխայի նման սկսեց հեկեկալ:

Մառիեթթան աւելի ևս պինդ փաթաթւեց պապի ոտներով և սկսեց շոյել նրա ձեռները:

—Այո... փշրեցին, կոտրեցին... անգութ մարդիկ... ոչ... մարդիկ չեն դռքա... այլ զազաններ... ինչու ար... թող խլէին ինձնից թշուառ կեանքս... էլ ինչու է նա ինձ...

Մերուկը ծոցից հանեց մի բան և դրեց սեղանի վերայ. դա ջութակի կոտորտանքներն էին:

—Ահա, պարոն, իմ խնդիրքը:

—Դուք փող էք կամենում... Ձեր ջութակի զինը, հարցրեցի ես մի փոքր լուծիւնից չետոյ. ծերունին խկոյն չը պատասխանեց. նա երկար նայեց ինձ իւր անշարժ, մեռած աչքերով, տխուրէն ժպտաց և մի սաստիկ դառն ձայնով պատասխանեց.

—Ջութակիս զինը... հիշ, պարոն... իմ ջութակը անգին էր... միթէ փողով կարելի է գնել նրա սիրտ հալ ու մաշ անող երգերը, նրա արտասուլից ողբերը, նրա կակիծը, լացը... հիշ... ոչ. ես կամենում եմ միայն, որ օրէնքը պատժէ չարագործին... կարելի է...

Ես թարգմանեցի դատաւորին ծերուկի խօսքերը, խնդիրը. բոլորիս այդ արկածը ձգեց մի տխուր տրամադրութեան մէջ:

—Այո... ես պատիժ եմ խնդրում, կրկնեց ծերուկը:

Ես իմացայ մի քանի օրից յանցաւորների անունները, մի խնդիրք դրեցի և մի շաբաթից գործը քննեց հաշտարար դատաւորի մօտ. ծերուկի շահերի պաշտպանութիւնը դատաստանում յանձն առայ նոյնպէս ես:

Դատարանի դահլիճը լցած էր քաղաքիս ընտիր հասարակութիւնով. կանաչք նստացրել էին իրանց մօտ փոքրիկ Մառիեթթային և տալիս էին նրան քաղցրեղէն, փող:

Մերուկ խալացի-երաժիշտը կանգնած էր մօտս:

Երբ ես վերջացրի իմ ճառը, սենեակում լսւեցան խուլ հեկեկանքներ. ծերուկը լալիս էր:

—Իմ ջութակս... իմ անգին ջութակս, անդադար կրկնում որ նա:

Դատաւորի վճիռը խիստ էր. յանցաւորը վճարեց ծերուկի օգտին 100 բուբլի. խալացի-երաժիշտը մեքենայաբար լսեց վճիռը,

որ ես թարգմանեցի նրան, մեքենայաբար առաւ փողերը և դանդաղ, շփելով պատերը առաջ տարածած ձեռներով հեռացաւ ինձնից: Մառիեթի զիմաւորեց նրան և երկուսը կրկին մօտեցան ինձ.

— Ծնորհակալ եմ պարոն... այս փողը կապահովացնէ Մառիեթի թալիս... գլուխ տուր պարոնին, դարձաւ նա երեխային:

— Եւ Ձեզ, ասացի ես:

— Ի՞նչ... Բայ... ինձ ոչինչ հարկաւոր չէ... տեսնում էք այս կտորտանքները, ջուլթակիս փշրանքները... սոքա մնացին միայն ինձ... էլ ուրիշ ջուլթակ չի կարող փոխարինել սրանց... ոհ... իմ ջուլթակս...

Եւ ծերուկը ճիշտ մայրական զգանքով սեղմեց սրտին ջուլթակի կտորտանքները և երերւելով դուրս եկաւ փողոց:

Այդ օրից ի վեր ես էլ չը տեսայ ծերուկ երաժշտին: